

3. EKONOMICKÁ AKTIVITA CIZINCŮ

Údaje o zaměstnanosti cizinců na území České republiky vycházejí z evidence Ministerstva práce a sociálních věcí ČR (MPSV ČR) o vydaných platných povoleních k zaměstnání cizinců, vydaných zelených karet cizincům, a počtu informací o nástupu občanů EU/EHP a Švýcarska a cizinců z tzv. třetích zemí, kteří nepotřebují povolení k zaměstnání ani zelenou kartu, k výkonu práce, registrovaných úřady práce a z evidence o cizincích s živnostenským oprávněním Ministerstva průmyslu a obchodu ČR (MPO ČR).

1) Evidence Ministerstva práce a sociálních věcí ČR

Zaměstnávání cizích státních příslušníků v postavení zaměstnanců

Od 1. 5. 2004 občané EU/EHP a Švýcarska a jejich rodinní příslušníci již nejsou z hlediska zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, považováni za cizince a v souladu s tímto zákonem mají stejné právní postavení jako občané České republiky, to znamená, že mají v ČR volný přístup na trh práce. Ke státům EU patří Belgie, Bulharsko, Česká republika, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Kypr, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Malta, Německo, Nizozemsko, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Řecko, Slovinsko, Slovensko, Španělsko, Švédsko, Velká Británie. Ke státům EHP vedle států EU patří Norsko, Lichtenštejnsko a Island.

Ostatní cizinci, kteří nejsou občany EU/EHP a Švýcarska ani jejich rodinnými příslušníky, mohou vykonávat práci na území ČR za podmínky, že obdrželi povolení k zaměstnání a povolení k pobytu, pokud zákon o zaměstnanosti nestanovuje jinak.

Zaměstnávání cizích státních příslušníků v postavení registrovaných podnikatelů

Za zaměstnání je považováno i plnění úkolů zajišťovaných

- společníkem, statutárním orgánem nebo členem statutárního orgánu nebo jiného orgánu obchodní společnosti pro obchodní společnost;
- členem družstva nebo členem statutárního nebo jiného orgánu družstva pro družstvo.

Plnění úkolů mohou tito cizinci vykonávat za předpokladu, že obdrželi povolení k zaměstnání a povolení k pobytu.

Úkolem vyplývajícím z předmětu činnosti obchodní společnosti nebo družstva nejsou úkoly, které statutární nebo jiné orgány obchodní společnosti nebo družstva plní z titulu této funkce, např. obchodní vedení jednatelem, účast na řízení družstva členem představenstva družstva, činnost člena dozorčí rady atd. Úkoly statutárních orgánů blíže formuluje obchodní zákoník.

Platná povolení k zaměstnání cizinců

Informace o vydaných platných povoleních k zaměstnání cizinců, obsažené v této kapitole, se vztahují výhradně k osobám s vízy k přechodnému pobytu na krátkodobá víza do 90 dnů pobytu a dlouhodobá víza nad 90 dnů. Níže uvedené podmínky zaměstnávání cizinců ČR se vztahují k legislativě platné k 31. 12. 2009.

Povolení k zaměstnání může úřad práce cizinci vydat na pracovní místo, které je hlášeno zaměstnavatelem jako volné, které nelze s ohledem na požadovanou kvalifikaci nebo nedostatek volných pracovních sil obsadit jinak.

Povolení k zaměstnání s ohledem na situaci na trhu práce se vydává též cizinci, který bude sezónním zaměstnancem na dobu šesti měsíců v kalendářním roce, pokud mezi jednotlivými zaměstnáními uplyne doba nejméně šesti měsíců.

O povolení k zaměstnání je povinen žádat i společník, statutární orgán nebo člen statutárního orgánu nebo jiného orgánu obchodní společnosti nebo člen družstva nebo

člen statutárního nebo jiného orgánu družstva, který plní úkoly pro obchodní společnost nebo pro družstvo vyplývající z předmětu činnosti právnické osoby. Obchodní společnost nebo družstvo současně nahlásí úřadu práce charakteristiku úkolů, které bude společník nebo člen družstva zajišťovat. Při vydávání povolení k zaměstnání úřad práce přihlíží k situaci na trhu práce.

Povolení k zaměstnání bez ohledu na situaci na trhu práce se vydává cizinci

- který bude zaměstnán na časově vymezené období za účelem zvyšování svých dovedností a kvalifikace ve zvoleném zaměstnání (stáž), avšak na dobu nejdéle jednoho roku. Toto období může být prodlouženo, nejdéle však na dobu potřebnou pro získání odborné kvalifikace podle předpisů platných v České republice;
- do 26 let věku zaměstnaného příležitostnými a časově omezenými pracemi v rámci výměny mezi školami nebo v rámci programů pro mládež, jichž se Česká republika účastní;
- který je duchovním církve registrované v České republice nebo náboženské společnosti;
- o němž to stanoví vyhlášená mezinárodní smlouva, k jejíž ratifikaci dal Parlament ČR souhlas a již je Česká republika vázána;
- kterému bylo uděleno vízum za účelem strpění pobytu podle pobytového zákona nebo mu za stejným účelem bylo vydáno povolení k dlouhodobému pobytu;
- který je žadatelem o udělení mezinárodní ochrany nebo kterému bylo uděleno vízum k pobytu nad 90 dní za účelem strpění pobytu podle zákona o azylu, nejdříve však po uplynutí 12 měsíců ode dne podání žádosti o udělení azylu;
- který bude vykonávat práci na území ČR na základě svého zvolení nebo jmenování do funkce; v tomto případě zaměstnavatel písemně doloží, že se jedná o pracovní místo obsazované volbou nebo jmenováním (§ 147 zákona o zaměstnanosti);

Údaje o vydaných povoleních k zaměstnání vycházejí z evidence jednotlivých úřadů práce, které v souladu se zákonem č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, rozhodují v rámci správního řízení o vydání nebo odnětí povolení k zaměstnání.

Povolení k zaměstnání se nevyžaduje u cizince, který

- a) obdržel azyl na území ČR nebo mu byla udělena doplňková ochrana;
- b) má povolení k trvalému pobytu na území ČR;
- c) je rodinným příslušníkem člena diplomatické mise, konzulárního úřadu nebo rodinným příslušníkem zaměstnance mezinárodní vládní organizace se sídlem na území ČR, pokud je mezinárodní smlouvou sjednanou jménem vlády ČR zaručena vzájemnost;
- d) je
výkonným umělcem,
pedagogickým pracovníkem,
akademickým pracovníkem vysoké školy,
vědeckým, výzkumným nebo vývojovým pracovníkem, který je účastníkem vědeckého setkání, žákem nebo studentem do 26 let věku,
sportovcem,
osobou, která v ČR zajišťuje dodávky zboží nebo služeb nebo toto zboží dodává nebo osobou, která provádí montáž na základě obchodní smlouvy, případně provádí záruční a opravářské práce, a jejíž pobyt na území ČR nepřesáhne sedm po sobě jdoucích kalendářních dnů nebo celkem 30 dnů v kalendářním roce;
- e) je zaměstnán na území ČR podle mezinárodní smlouvy, k jejíž ratifikaci dal Parlament ČR souhlas a již je ČR vázána;

- f) je členem záchranné jednotky a poskytuje pomoc na základě mezistátní dohody o vzájemné pomoci při odstraňování následků havárií a živelných pohrom a v případě humanitární pomoci;
- g) je zaměstnán v mezinárodní dopravě, pokud je k výkonu práce na území ČR vyslán svým zahraničním zaměstnavatelem;
- h) je akreditován v oblasti sdělovacích prostředků;
- i) je vojenským nebo civilním personálem ozbrojených sil vysílajícího státu podle zvláštního zákona;
- j) se na území České republiky soustavně připravuje na budoucí povolání;
- k) je vyslán na území České republiky v rámci poskytovaných služeb zaměstnavatelem usazeným v jiném členském státu Evropské unie;
- l) pobývá na území České republiky na základě povolení k dlouhodobému pobytu za účelem společného soužití rodiny, jde-li o společné soužití rodiny s cizincem podle písmene a) nebo b);
- m) pobývá na území České republiky na základě povolení k dlouhodobému pobytu rezidenta jiného členského státu Evropské unie za účelem zaměstnání, pokud od vydání tohoto povolení uplynulo více než 12 měsíců;
- n) vykonává v České republice soustavnou vzdělávací nebo vědeckou činnost jako pedagogický pracovník nebo akademický pracovník vysoké školy nebo vědecký, výzkumný nebo vývojový pracovník ve veřejné výzkumné instituci nebo jiné výzkumné organizaci podle zvláštního předpisu;
- o) získal střední nebo vyšší odborné vzdělání nebo vyšší odborné vzdělání na konzervatoři podle školského zákona nebo vysokoškolské vzdělání podle zákona o vysokých školách;
- p) pobývá na území České republiky na základě povolení k dlouhodobému pobytu za účelem společného soužití rodiny, jde-li o společné soužití rodiny s cizincem, jenž má statut dlouhodobě pobývajícího rezidenta v evropském společenství na území nebo dlouhodobě pobývajícího rezidenta v Evropském společenství na území jiného členského státu Evropské unie, a který během tohoto pobytu byl zaměstnán na základě povolení k zaměstnání nebo zelené karty minimálně po dobu 12 měsíců.

V případě zaměstnání cizince podle bodu a) až e) a bodu j) až p) je však zaměstnavatel nebo právnická nebo fyzická osoba, ke které byl cizinec svým zaměstnavatelem vyslán na základě smlouvy k výkonu práce, povinen písemně **informovat o této skutečnosti příslušný úřad práce nejpozději v den nástupu tohoto cizince** k výkonu práce.

Povolení k zaměstnání nelze vydat cizinci, který

- v České republice požádal o udělení mezinárodní ochrany, a to po dobu 12 měsíců ode dne podání žádosti o udělení mezinárodní ochrany nebo
- nespňuje některou z podmínek stanovených zákonem o zaměstnanosti pro vydání povolení k zaměstnání.

Zelené karty

Od 1. 1. 2009 byl na území České republiky zaveden nový typ povolení k dlouhodobému pobytu za účelem zaměstnání ve zvláštních případech, tzv. zelené karty. Jedná se o doklad duálního charakteru, kdy cizinci je uděleno povolení k dlouhodobému pobytu i povolení k zaměstnání současně.

Nabízeným volným pracovním místem obsaditelném v režimu zelená karta se rozumí pracovní místo, které nebylo obsazeno do 30 dnů od jeho oznámení úřadu práce, nebo pracovní místo,

kteře Ministerstvo průmyslu a obchodu označilo v centřální evidenci jako místo vhodné pro klíčový personál.

O vydání zelené karty rozhoduje Ministerstvo vnitřa.

Povolení k dlouhodobému pobytu v režimu zelená karta je vydáváno v kategoriích:

„A“ – pro vysokoškolsky kvalifikované pracovníky a klíčový personál (na dobu až 3 roky s možností prodloužení vždy o tři roky)

„B“ - pro pracovníky na pracovních pozicích minimálně s požadavkem vyučen (na dobu až 2 roky s možností prodloužení vždy o tři roky)

„C“ – pro ostatní pracovníky (na dobu až 2 roky bez možnosti prodloužení).

O zelenou kartu jsou oprávněni žádat občané států, jejichž seznam je stanoven vyhláškou Ministerstva vnitřa - jedná se Australské společenství, Černou Horu, Chorvatskou republiku, Japonsko, Kanadu, Korejskou republiku, Nový Zéland, Republiku Bosny a Hercegoviny, Republiku Makedonie, Spojené státy americké, Srbsko a Ukrajinu.

Ke konci roku 2009 bylo evidováno 51 vydaných zelených karet.

Druh povolení k zaměstnání

Individuální povolení - rozumí se povolení k zaměstnání cizince v pracovním právním vztahu k tuzemskému zaměstnavateli. Tuzemským zaměstnavatelem se rozumí právnická nebo fyzická osoba, která má k této činnosti na území ČR oprávnění: zápis v příslušném obchodním rejstříku nebo v jiném zákonem určeném rejstříku (např. rejstřík živnostenského úřadu, rejstřík patentových zástupců), příslušném seznamu (např. seznam auditorů, seznam daňových poradců) nebo vedení ve stanovené evidenci u příslušného orgánu ČR (např. evidence samostatně hospodařících rolníků). Za tuzemského zaměstnavatele se považuje též fyzická osoba, která nepodniká, ale pro svoji osobní potřebu zaměstnává jinou fyzickou osobu.

Kontrakt - rozumí se zaměstnávání cizince u právnické osoby nebo u fyzické osoby s bydlištěm mimo území ČR, která v ČR trvale nepodniká, ale vysílá svoje zaměstnance do ČR za účelem realizace obchodní nebo jiné smlouvy uzavřené s tuzemskou právnickou nebo fyzickou osobou.

Informační povinnost zaměstnavatele

Občané EU/EHP a Švýcarska a jejich rodinní příslušníci nepotřebují na území ČR pro účely zaměstnání povolení k zaměstnání. Totéž platí i pro rodinné příslušníky občanů České republiky, kteří nejsou státními příslušníky České republiky ani jiného členského státu Evropské unie. Zaměstnavatel nebo právnická nebo fyzická osoba, ke které jsou občané EU/EHP a Švýcarska a jejich rodinní příslušníci svým zaměstnavatelem vysláni, je povinen nejpozději v den nástupu těchto osob k výkonu práce písemně informovat o této skutečnosti úřad práce příslušný podle místa výkonu práce.

Tato informační povinnost se vztahuje i na jiné cizí státní příslušníky, kteří k výkonu svého zaměstnání na území ČR nepotřebují povolení k zaměstnání (viz bod a) až e) a bod j) až p) výše uvedené informace „Povolení k zaměstnání se nevyžaduje“).

Evidence cizích státních příslušníků

Zaměstnavatel je povinen vést evidenci občanů EU/EHP a Švýcarska a jejich rodinných příslušníků, jakož i všech cizinců, které zaměstnává nebo kteří jsou k němu vysláni k výkonu práce zahraničním zaměstnavatelem.

Tabulkové přehledy podle států ukazují na určitou tradici, ale i možnost volného pohybu (Slovensko), dále pak na přetrvávající spolupráci z dřívějších let (Polsko, Bulharsko), na nabídku méně kvalifikovaných prací (Ukrajina, Rumunsko, Moldavsko, Mongolsko a Vietnam) a v neposlední řadě i na otevření trhu práce pro ostatní státy, kdy s pracovními silami přichází do ČR i kapitál (Německo, Spojené státy, Spojené království, Francie atd.).

Ke konci roku 2009 bylo na území ČR evidováno na úřadech práce 230 709 zahraničních pracovníků.

Převážnou část občanů zemí EU (27) evidovaných na úřadech práce (celkem 139,3 tis.) představují občané Slovenska (ke konci roku 2009 celkem 98,2 tis., o 2,0 tis. méně než ke konci roku 2008). Z ostatních členských zemí EU vykazuje vyšší počet pracujících zatím pouze Polsko (20,3 tis., meziroční pokles 0,4 tis.), Bulharsko (4,6 tis., meziroční pokles 0,5 tis.), Rumunsko (3,8 tis., tj. o 0,2 tis. více než ke konci roku 2008) a hranici 2 tis. osob překročilo i Německo a Spojené království. Obecně častěji se jedná o muže (68 % pracujících ze zemí EU).

Pokud jde o občany ostatních zemí, jednoznačně dominují státní příslušníci Ukrajiny (57,5 tis. osob), jejich počet se však proti konci roku 2008 výrazně snížil o 23,3 tis.. Ke konci roku 2009 byl oproti roku 2008 zaznamenán větší úbytek i počtu občanů Vietnamu (o 12,6 tis.), Mongolska (o 8,8 tis.), Moldavska (o 2,9 tis.) a Uzbekistánu (o 1,6 tis.). Výjimkou byl meziroční nárůst počtu občanů Ruska o 0,3 tis. I v této skupině převažují muži (63 % pracujících z ostatních zemí).

2) Evidence Ministerstva průmyslu a obchodu ČR

Cizinci s živnostenským oprávněním

Podle zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, mohou na území České republiky podnikat i cizinci stejně jako občané ČR, pokud splní náležitosti dané tímto zákonem a souvisejícími předpisy. Cizinci mohou provozovat podnikatelskou činnost dle živnostenského zákona jako zahraniční fyzické osoby, ale mohou zakládat i právnické osoby dle obchodního zákoníku nebo zřizovat na území České republiky organizační složky svého podniku v zahraničí. Zahraniční fyzickou osobou se rozumí fyzická osoba, která má bydliště mimo území ČR. Tato osoba musí mít podle zákona č. 326/1999 Sb., na území ČR povolen pobyt nejedná-li se o občana členského státu Evropské unie nebo státu, s nímž má Česká republika uzavřenu smlouvu, která toto omezení nepřipouští. Toto ustanovení se tedy vztahuje i na občany státu, který je vázán mezinárodní smlouvou sjednanou s Evropským společenstvím a na občany státu, který je vázán Smlouvou o Evropském hospodářském prostoru.

Pro tuto publikaci byl zvolen termín **cizinec s živnostenským oprávněním** (dále jen cizinec s ŽO), protože v počtech podnikatelů jsou zahrnuti podnikatelé cizinci s přechodným pobytem nad 90 dnů, podnikatelé cizinci s trvalým pobytem, rodinní příslušníci rezidentů s dlouhodobým pobytem, osoby, jimž byl udělen azyl nebo doplňková ochrana (dále jen azylanti), občané členských států Evropské unie a občané Švýcarska, Norska, Islandu a Lichtenštejnska, a jejich rodinní příslušníci.

Zahraničním fyzickým osobám, tj. podnikatelům s pobytem nad 90 dnů za účelem podnikání, vzniká živnostenské oprávnění zápisem do obchodního rejstříku, a to v rozsahu zapsaného předmětu podnikání. Ostatním cizincům podnikajícím v režimu živnostenského zákona (občané EU, občané EHP, cizinci s trvalým pobytem, rodinní příslušníci rezidentů s dlouhodobým pobytem a azylanti) vzniká živnostenské oprávnění dnem ohlášení, resp. u koncesovaných živností dnem nabytí právní moci rozhodnutí o udělení koncese. Podnikatelé cizinci stejně jako české osoby mohou provozovat více živností, mají-li pro každou z nich živnostenské oprávnění.

Počet podnikatelů - cizinců s ŽO - se rok od roku postupně zvyšoval. V roce 1998 došlo k prvnímu poklesu počtu těchto podnikatelů, a to v návaznosti na novelu živnostenského zákona, která vyšla ve Sbírce zákonů pod č. 286 v roce 1995. Tento předpis stanovil přísnější povinnosti podnikatelům předkládat zákonem stanovené doklady. K druhému poklesu počtu podnikatelů došlo po roce 2001 v důsledku přijetí rozsáhlé novely živnostenského zákona, která vyšla ve Sbírce zákonů pod č. 356 v roce 1999. Ve stejné době zákonem č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, se zpřísnily i podmínky pro získání dlouhodobého víza za účelem podnikání.

Živnostenské úřady podnikatelům - cizincům, kteří nepředložili povinné doklady o pobytu a i jiné, zrušily jejich živnostenské oprávnění. Toto se odrazilo v poklesu počtu podnikatelů -

cizinců již v roce 1998 a následně v roce 2002. Od roku 2003 se však již reálně projevil relativně vysoký nárůst počtu těchto osob.

K 1. 5. 2004 vstoupila v platnost tzv. euronovela živnostenského zákona, která vyšla ve Sbírce zákonů pod č. 167 v roce 2004. Tímto předpisem došlo mj. ke zrovnoprávnění postavení občanů EU a českých občanů. K 1. 7. 2008 vstoupila v platnost novela živnostenského zákona, která vyšla ve Sbírce zákonů pod č. 130 v roce 2008. Tato novela zavádí jedinou volnou živnost, a to s předmětem podnikání „**Výroba, obchod a služby neuvedené v přílohách 1 až 3 živnostenského zákona**“ s 80 obory činnosti namísto dosavadních 125 volných živností. Důsledkem byl pokles počtu vydaných živnostenských oprávnění.

Počet cizinců z členských zemí EU s platným živnostenským oprávněním soustavně rostl a v letech 2004 a 2005 v České republice podnikalo více než 14 tis. osob. V roce 2006 došlo k poklesu počtu cizinců podnikatelů. Tento pokles nebyl nijak veliký a lze ho odůvodnit tím, že došlo k plánovanému přesunu dat ze stávajících lokálních evidencí podnikatelů do nového centrálního informačního systému, což mimo jiné znamenalo i vyřazení duplicitních údajů zanesených do systému jednotlivých lokálních evidencí. V roce 2007 však již počet občanů EU s živnostenským oprávněním přesáhl úroveň roku 2005 a zřetelný nárůst se projevil v roce 2008 a 2009. Většina z cizinců jsou státní příslušníci Slovenska (9,9 tis.), méně pak polští a němečtí občané (po zhruba 1,4 tis. osobách). Podíl cizinců s ŽO zemí EU představuje jen zhruba jednu pětinu všech cizinců se živnostenským oprávněním. Celkový počet podnikatelů s živnostenským oprávněním ovlivňují především občané Vietnamu (35,6 tis.) a státní příslušníci Ukrajiny (26,2 tis.). Zvýšený zájem o podnikání na území ČR ze strany občanů Vietnamu se jednoznačně přisuzuje vstupu České republiky do Schengenského prostoru a výhodám z toho plynoucích i pro tyto podnikatele. Z ostatních zemí byl zjištěn počet cizinců s ŽO přesahující 1 tis. osob u občanů Ruska a Moldavska.

3) Celková zaměstnanost cizinců

Celkovou zaměstnaností cizinců se v kapitole rozumí součet platných povolení k zaměstnání cizinců, počtu cizinců evidovaných úřady práce a počtu cizinců s živnostenským oprávněním. Výjimkou jsou tabulky **3-14.** až **3-16.**, kde je počítáno i se širším odhadem počtu pracujících cizinců na území ČR.

Cizinci s povolením k pobytu

Celkový počet cizinců s povolením k pobytu je v úvodních tabulkách **3-1.** a **3-2.** této kapitoly konstruován jako součet počtu cizinců s trvalým pobytem a počtu cizinců s vízem nad 90 dnů. Obsah těchto kategorií je podrobněji vysvětlen v části Demografické aspekty života cizinců v České republice. Údaje o počtu bydlících cizinců uvedených v této kapitole mají informativní charakter, protože v počtech bydlících osob nejsou např. zahrnuty osoby s vízy do 90 dnů, ale pracující s těmito vízy jsou zahrnuti do celkového počtu pracujících cizinců.

Pracovníci v hlavním zaměstnání

Základem pro kvantifikaci **počtu pracovníků v hlavním zaměstnání v civilním sektoru na území ČR** (tab. **3-14.** až **3-16.**) jsou výsledky výběrového šetření pracovních sil (VŠPS). Pracovníci v hlavním zaměstnání jsou ty osoby, které náležejí do některé z následujících skupin:

- a) mají jediné zaměstnání, tj. respondenti mají formální vazbu k jedinému zaměstnavateli nebo jediným zdrojem jejich příjmů je jejich podnikatelská činnost;
- b) mají více pracovních aktivit provozovaných za mzdu, plat nebo jiný druh odměny. V tomto případě se jedná o souběh hlavního a dalšího (vedlejšího) zaměstnání. V případě souběhu zaměstnání nebo činností se za hlavní považuje to zaměstnání, ve kterém respondent pracuje na plný úvazek nebo na úvazek, který je delší než úvazek v dalším zaměstnání.

Všechny údaje zjištěné VŠPS jsou převáženy četností jednotlivých věkových skupin mužů a žen, která byla projektována pro středy jednotlivých čtvrtletí na základě definitivních demografických dat v jednotlivých letech 2001 - 2009. Uvedený způsob přepočtu nejlépe koresponduje s okruhem osob zahrnutých do šetření. VŠPS je kontinuální celoroční zjišťování,

a proto na rozdíl od jiných tabulek jsou v tab. 3-14. až 3-16. uváděny roční průměry. Z údajů jsou vyloučeni příslušníci armády.

V rámci uvedených tabulek jsou uvažovány i další skupiny cizích státních občanů, které jsou zahrnuty v celkovém počtu cizinců s hlavním zaměstnáním na území ČR:

podhodnocení - kategorie těchto pracujících cizinců vychází z difference mezi vývojem počtu osob s trvalým, resp. dlouhodobým pobytem (od roku 2000 z počtu cizinců s vízem nad 90 dnů) a součtem osob s živnostenským oprávněním a s povolením k zaměstnání (od roku 2005 počtem cizinců evidovaných úřady práce). Údaje o zaměstnanosti občanů cizích států pobývajících v ČR nelegálně, nejsou k dispozici nebo jsou zachyceny pouze částečně (viz případy nelegální práce zjištěné v rámci kontrol úřadů práce). Tyto údaje nemohou být objektivně zjišťovány řádným statistickým šetřením a odhad celkové zaměstnanosti cizinců na našem území je třeba řešit v rámci kvantifikace zaměstnanosti tzv. šedé ekonomice.

Postavení v zaměstnání

Zaměstnanci (tab. 3-14.) jsou osoby s formální vazbou k zaměstnání bez ohledu na to, zda v referenčním týdnu skutečně pracovaly či nikoliv. Pro potřeby mezinárodního srovnání jsou členové produkčních družstev podle doporučení ILO zahrnováni do skupiny zaměstnanců. Proti předcházejícím publikacím byli společníci obchodních společností a členové družstev zařazeni mezi zaměstnance. Přestože formálně mají status registrovaných podnikatelů, fakticky se jedná o pracovníky v postavení zaměstnanců.

Sebezaměstnaní jsou všichni zaměstnavatelé (podnikatelé se zaměstnanci) a pracovníci na vlastní účet (podnikatelé bez zaměstnanců). Za sebezaměstnané jsou považováni i pomáhající rodinní příslušníci bez ohledu na počet hodin odpracovaných během referenčního týdne.

Odvětví CZ-NACE (tab. 3-15., 3-15.1, 3-20.)

Od roku 2008 je v publikaci používána Klasifikace ekonomických činností CZ-NACE. Klasifikace CZ-NACE byla vypracována podle mezinárodní klasifikace ekonomických činností v souladu s Nařízením Evropského parlamentu Rady (ES) č. 1893/2006, kterým se zavádí statistická klasifikace ekonomických činností NACE Revize 2.

Nelegální zaměstnávání

V této publikaci je zařazena též tabulka o počtech zahraničních občanů, kteří nezískali potřebná povolení k zaměstnání a byli v letech 2005-2009 zachyceni kontrolními orgány úřadů práce při výkonu nelegální práce.

V roce 2009, jakož i v předcházejících letech, realizovaly úřady práce samy nebo za spoluúčasti dalších orgánů státní správy (Cizinecká policie, Celní správa, Inspektoráty práce, Živnostenské úřady, Finanční úřady) kontroly na zaměstnávání zahraničních občanů. V roce 2009 úřady práce uskutečnily 1 898 (v roce 2006 - 1 474, v roce 2007 - 1 484, v roce 2008 - 1933) kontrol u zaměstnavatelů, kteří zaměstnávali zahraniční pracovníky. Bylo zkontrolováno celkem 19 089 zahraničních pracovníků, což je o 6 995 osob více než v roce 2006 (celkem 12 094 osoby), o 2 808 osob méně než v roce 2007 (celkem 21 897 osob) a o 5 114 osob méně než v roce 2008 (celkem 24 203 osob).

Z výše uvedeného počtu kontrolovaných osob bylo v roce 2009 zjištěno bez povolení k zaměstnání 3 170 nelegálně zaměstnaných cizinců (16,6 % z celkového počtu zkontrolovaných osob, to je absolutně i relativně více než v roce 2007 (1 662 osob tj. 7,6 % z počtu kontrolovaných osob) a v roce 2008 (2 342 osob, tj. 9,7% z počtu kontrolovaných osob).

* * * * *

Počet cizinců evidovaných úřady práce (do října 2004 se jednalo výhradně o osoby v postavení zaměstnanců) v druhé polovině devadesátých let prudce klesal až na 93,5 tis. v roce 1999. Po přechodném vzestupu 2000 - 2001 se jejich počet v roce 2002 opět snížil na 101,2 tis. osob, když tento vývoj byl ovlivněn výhradně poklesem počtu pracujících slovenských občanů. Od

roku 2003 byl však zřejmý mírný nárůst počtu zaměstnanců, který dosáhl k 31. 12. 2004 celkem 108,0 tis. osob. Od roku 2005 počet cizinců prudce vzrostl až na 240,4 tis. na konci roku 2007. Počet těchto pracujících cizinců se v roce 2008 dále zvýšil o téměř 20 % (o 44,3 tis. osob na 284,6). Za tři roky se tak počet těchto cizinců zvýšil na téměř dvojnásobek. V roce 2009 z důvodu hospodářské krize naopak počet cizinců klesl o téměř 20 % (o 53,8 tis. osob na 230,7).

Počet cizinců v postavení zaměstnanců závisí na situaci na trhu práce. Oblasti s nízkým procentem nezaměstnanosti zpravidla vykazují větší počet cizinců, kteří obdrželi povolení k zaměstnání nebo jsou evidováni na úřadech práce. V Praze se počet cizinců meziročně počet cizinců snížil o 9,4 tis. Počet cizinců se podstatně snížil i ve všech okresech Středočeského kraje s výjimkou okresu Mladá Boleslav, kde se počet těchto osob za rok zvýšil o 2,1 tis. Velké snížení počtu pracujících cizích státních příslušníků bylo zaznamenáno v Plzni (o 6,7 tis, v okresech Pardubice (o 5,7 tis. osob), Pelhřimov (1,6 tis. osob) a Ústí nad Orlicí (o 1,5 tis.).

Pokles se projevil u občanů nečlenských států EU, kteří plní úkoly vyplývající z předmětu činnosti právnické osoby jako společníci a členové družstev. Ke konci roku 2009 bylo z celkového počtu 91,6 tis. občanů nečlenských států EU evidovaných na úřadech práce 3,6 tis. v postavení společníků (3,9 %) a 27,3 tis. v postavení členů družstev (29,9 %). Počet cizinců v postavení družstevníků se oproti roku 2008 snížil o 18 tis. osob.

Počet cizinců s živnostenským oprávněním poprvé kulminoval na konci roku 1997 (necelých 63 tis. osob), když se proti konci roku 1994 zvýšil téměř 3,5krát. V roce 1998 došlo k poklesu, a to až o třetinu proti roku předcházejícímu. Od roku 2000 má na vývoj počtu těchto pracujících cizinců značný vliv novela živnostenského zákona. S tím související zpřísnění podmínek pro získání dlouhodobého víza za účelem podnikání se projevilo v relativně vysokém poklesu počtu těchto osob v roce 2002. Od následujícího roku však počet živnostníků rostl a na konci roku 2005 již dosáhl více než 67 tis. osob. V roce 2006 počet cizinců podnikatelů sice mírně klesl, ale v následujícím roce 2007 stoupl až ke hranici 69 tis. osob. V roce 2008 počet cizinců již dosáhl 77,2 tis. Přírůstek podnikajících cizinců pak akceleroval v roce 2009, kdy se meziročně zvýšil o 10,6 tis. na 87,8 tis. osob, to je o více než 13,7 %.

Stále přetrvává určitá diference mezi vývojem počtu cizinců s trvalým pobytem nebo pobytem nad 90 dní a evidencí pracujících cizinců na úřadech práce resp. živnostenských úřadech. V rámci harmonizace údajů o zaměstnanosti se odhaduje tzv. podhodnocení prováděné ČSÚ pro potřeby statistiky národních účtů. Důpočet (podhodnocení) – kategorie těchto pracujících cizinců podle zpřesněné metodiky z roku 2008 vychází z nesouladu mezi zdrojem Ministerstva vnitra (celkový počet cizinců s obvyklým bydlištěm na území ČR) a ostatními zdroji zahrnujícími skupiny cizinců dle jejich ekonomicky aktivity (ekonomicky aktivní versus ekonomicky neaktivní) a postavení v zaměstnání (zaměstnanci versus sebezaměstnaní). Počet zaměstnanců cizinců poskytuje Ministerstvo práce a sociálních věcí, počet sebezaměstnaných cizinců Ministerstvo průmyslu a obchodu. Počet ekonomicky neaktivních studentů cizinců lze získat z evidence Ústavu pro informace ve vzdělávání a osoby ekonomicky neaktivní s jiným důvodem než je studium pouze z dat Ministerstva vnitra. Sečtením těchto dílčích položek získáme hodnoty, které srovnáme podle jednotlivých státních občanství s celkovým počtem cizinců dle Ministerstva vnitra. Nesoulad mezi těmito zdroji pak vytváří nedopočet, který je dále dle kvalifikovaného odhadu rozčleněn mezi jednotlivé skupiny cizinců dle jejich ekonomické aktivity a postavení v zaměstnání.

Podle upravené metodiky ČSÚ byly zpětně přepočteny i odhady podhodnocení od roku 2004. V roce 2007 dosáhlo toto podhodnocení 80 tis. osob a za průměr roku 2008 se přiblížilo hranici 90 tis. (89,3 tis. pracujících). V důsledku dopadu hospodářské krize na úroveň zaměstnanosti se však podhodnocení snížilo v průběhu roku 2009 na 81 tis. osob a prakticky dosáhla úrovně roku 2007.

Celková zaměstnanost v civilním sektoru na území ČR v letech 2003 a 2004 víceméně stagnovala. Od roku 2005 však celkový počet pracujících prudce rostl a v roce 2007 dosáhl 5187,7 tis., tj. o téměř 340 tis. více než v roce 2004. Počet pracujících cizinců se v tomto tříletém období zvýšil o 136,6 tis. na 356,1 tis. V roce 2008 se růst počtu pracujících cizinců ještě zrychlil na meziroční přírůstek 82,7 tis. a celkový počet pracujících cizinců se přiblížil úrovni 440 tis. (438,8 tis.). Počet pracujících cizinců se tak za čtyři roky zvýšil dvojnásobně a kategorie cizinců se podílela na celkovém přírůstku počtu pracujících na území ČR více než 40 procenty.

Negativní vývoj zaměstnanosti v roce 2009 se projevil v kategorii cizinců významně více než ve skupině českých státních příslušníků. Počet pracujících cizích státních příslušníků se meziročně snížil o téměř 12 tis. (o 2,7 %) a podílel se na celkovém úbytku počtu pracujících na území republiky více než pětinou. Výkyvy v počtu pracujících cizinců tak podstatně ovlivňují celkovou úroveň zaměstnanosti v ČR. Úbytek se projevil výhradně v kategorii zaměstnanců, naopak přírůstek počtu sebezaměstnaných cizinců alespoň částečně kompenzoval velké snížení počtu cizinců registrovaných na úřadech práce.

Absolutně nejvíce cizinců pracovalo v minulém roce ve zpracovatelském průmyslu, relativně nejvýznamnější je však jejich podíl na celkové zaměstnanosti ve stavebnictví a v činnostech v oblasti nemovitostí.